

ZGODOVINOPISJE OB SLOVENSKO-ITALIJANSKI MEJI

*Egon PELIKAN*Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče,
Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: egon.pelikan@zrs.upr.si

IZVLEČEK

Za mejna in stična območja v Evropi se znotraj historiografije danes uveljavlja vrsta novih konceptov in pristopov, ki vodijo k pisanju »skupne zgodovine mejnih prostorov«. Osnovna značilnost mejnih območij je stik, ki ga definira razmejevanje in sobivanje regionalnih, nacionalnih identitet, političnih in gospodarskih sistemov itn. Prav nacionalne identitete so v preteklem stoletju bistveno definirale pisanje zgodovine »stičnih prostorov«, ki je ostalo močno zaznamovano z nacionalno-politično paradigmo in je kot tako predstavljalo eno najpomembnejših ločnic v skupnem prostoru. Sodelovanje zgodovinarjev z dveh strani meje pri konceptualnih razpravah, izmenjava informacij o novo dostopnih virih in literaturi ter skupno projektno delo, nedvomno predstavljajo pomemben napredek znotraj historiografije o skupnem prostoru.

Ključne besede: zgodovinopisje, identitete, prostor, meja, stik

LA STORIOGRAFIA AL CONFINE SLOVENO-ITALIANO

SINTESI

In riferimento ai territori di confine e contermini dell'Europa si stanno affermando oggi in ambito storiografico nuovi concetti e approcci che portano a scrivere «una storia condivisa degli spazi di confine». Le regioni di confine sono principalmente caratterizzate dal contatto, definito dalla delimitazione e dalla coesistenza di identità regionali e nazionali, di sistemi politici ed economici ecc. Proprio le identità nazionali nel secolo scorso hanno sostanzialmente definito la scrittura della storia degli «spazi contermini», la quale è rimasta fortemente connotata dal paradigma politico-nazionale e in tal senso ha rappresentato uno dei principali motivi di separazione nello spazio condiviso. La collaborazione tra gli storici dei due versanti del confine nei dibattiti concettuali, lo scambio delle informazioni sulle nuove fonti rese accessibili, le due letterature e il lavoro progettuale comune rappresentano indubbiamente un importante progresso in seno alla storiografia che si occupa dello spazio condiviso.

Parole chiave: storiografia, identità, spazio, confine, contatto

V Inštitutu za zgodovinske študije Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru smo kot eno od temeljnih programskih usmeritev opredelili raziskovanje interpretacij preteklosti v obmejnih področjih, kakršno je tudi območje slovensko-italijanske meje na Primorskem.

Tak trend je danes sicer značilen za mejna in stična območja v vsej Evropi, kjer se metodološko uveljavlja vrsta novih konceptov in pristopov k pisanju »skupne zgodovine mejnih prostorov«. Osnovna značilnost teh območij je stik, ki ga definira razmejevanje in sobivanje regionalnih, nacionalnih identitet, političnih in gospodarskih sistemov itn. Prav nacionalne identitete so v preteklem stoletju bistveno definirale pisanje zgodovine »stičnih prostorov«, ki je ostalo močno zaznamovano z nacionalno-politično paradigmo in je kot tako kmalu predstavljalo eno najpomembnejših ločnic v skupnem prostoru.

Že soočanje »dveh nacionalnih historiografij« ob italijansko-slovenski državni meji kaže na to, da je v historiografiji prostora prav nacionalna ločnica tista, ki je bila in je v zgodovinske produkciji prevladujoča in tudi najbolj ideološko in politično zaznamovana. Korenine nacionalnih delitev, ki segajo v 19. stoletje, ko nastajajo prva zgodovinska dela o zgodovini obravnavanega prostora, tega prikazujejo na podlagi bolj ali manj ekskluzivističnih, nacionalno-ideoloških konceptov.

Pogosto sta historiografiji italijanskega in slovenskega govornega prostora pristopali k istim vprašanjem z metodološko različnimi pristopi, dvojnost pa se nam kaže že takoj pri izbiri tematik, ki so predmet analiz. Prav tako še vedno čutimo pomanjkanje sodelovanja historiografij, primerjave zgodovinskih metod in ciljev ter interpretacij.¹

Vprašanje, kako zastaviti raziskave in pisanje historiografije, ki bo bolj komparativno, ki bo presegalo nacionalne okvire historiografij in se usmerjalo v t. i. »histoire croisée«, ostaja odprto (prim. Kovács, 2006).

Prav zato je namen znanstvenih razprav v reviji *Acta Histriae* predstaviti in soočiti zgodovinske obmejnega prostora oziroma primerjati raziskave, ki jih opravljajo sodelavci univerz in raziskovalnih institucij z obeh strani meje, ki se ukvarjajo z raziskovanjem zgodovine severno-jadranskega območja v 20. stoletju.

Razprave, ki so pred nami, na eni strani predstavljajo nekakšno bilanco stanja v historiografiji ob meji, na drugi strani pa vzpostavljajo izhodišče za razmislek o aplikacijah analitičnih strategij ter metodoloških konceptov, s katerimi bi razmere, v katerih lahko govorimo o obstoju »dveh historiografij«, lahko presegli (prim. Domnitz, 2006).

Nekakšno prvo »evidenco stanja« znotraj dveh nacionalno opredeljenih zgodovinskih naracij je predstavljalo že poročilo *Slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije* leta 2000. Poročilo, ki sicer ostaja na jasnih temeljih nacionalno-historične paradigme, predstavlja skupno točko dveh, nacionalno-političnih historiografskih pogledov na mejni prostor. Uskladilo je temeljne divergence v pogledih na skupno zgodovino in s skupnimi zaključki v veliki meri »zapira« ekskluzivistični nacionalno-politični diskurz, vsaj v smislu definicij političnih prelomnic in kvantitativnih podatkov. Kot vemo, je njegova objava ter širše družbeno poznavanje in sprejemanje, tudi s strani političnih naročnikov, naletela

1 V zaključku je naveden kronološki seznam pregledov o zgodovinskega slovensko-italijanskega obmejnega prostora v drugi polovici 19. in v 20. stoletju.

na številne težave. Kljub temu lahko rečemo, da je poročilo velik dosežek – nacionalni zgodovinski naraciji sta se soočili in strinjali glede temeljnih dejstev, četudi iz povsem jasnih nacionalno-političnih predpostavk zgodovinske naracije (Kacin, Troha, 2001).

Smiselno se zdi torej pisanje skupne zgodovine prostora nadgrajevati tam, kjer se je ustavilo poročilo mešane slovensko-italijanske kulturnozgodovinske komisije. S tem ne mislim na kvantitativno ali geografsko širitev, temveč na širitev v vsebinskem, predvsem pa metodološkem pogledu.

Sodelovanje Inštituta za zgodovinske študije na UP ZRS s kolegi iz Italije poteka že vrsto let v okviru rednih temeljnih raziskovalnih projektov (več jih je že bilo uspešno zaključenih), organiziranja skupnih konferenc, predstavitev publikacij itd. Skupno delo je potekalo tudi v dosedanjih projektih (Interreg) med slovenskimi in italijanskimi partnerji, pri katerih je na slovenski strani sodelovalo Znanstveno-raziskovalno središče v Kopru in prinaša vrsto smernic za bodoče sodelovanje.

Z izdajo razprav, ki so jih za tematski sklop prispevali slovenski in italijanski zgodovinarji, ki se ukvarjajo z vprašanji obmejnega prostora, skušamo iskati pot iz nacionalno-politične zgodovinske paradigme na naslednjih predpostavkah:

- iskanju strategij za preseganje ekskluzivističnih nacionalnih okvirov v interpretaciji zgodovine ob slovensko-italijanski meji;
- analizi nacionalnega (in nacionalističnega) diskurza v zgodovinopisju;
- evidentiranju tematskih sklopov in vsebin, s katerimi se že ukvarjajo zgodovinarji »ob meji«, ter tistih, ki bi jih bilo treba še raziskati;
- analiziranju percepcije zgodovinopisja znotraj zgodovinskega spomina;
- reflektiranju vloge zgodovinarja znotraj zgodovinopisja ob meji;
- percepciji posameznih zgodovinskih subjektov znotraj historičnega diskurza (npr. nacionalnih manjšin);
- opredelitvi ključnih spornih tematik, kjer se »nacionalni historiografiji« vključujeta vsaka v svoj nacionalni diskurz in kjer so interpretacije najbolj ideološke in posledično sporne.

Razprave kažejo na to, da je na eni strani mogoče presegati nacionalne (in druge) ideološke interpretacije z usmeritvami zgodovinskih raziskav na področja, kot so zgodovina vsakdana, ustna zgodovina, mikrozgodovina, socialna zgodovina, ekonomska zgodovina itd. Ti pristopi so sami po sebi usmerjeni v historične interpretacije vsebin, ki presegajo konture nacionalno opredeljene in politično angažirane zgodovinske produkcije.

Drugo možnost relativiziranja nacionalno-ekskluzivistične paradigme predstavljajo novi metodološki pristopi, ki se v zadnjih letih uveljavljajo v evropski historiografiji pri pisanju zgodovine na območjih »identitet v stiku«. To je lahko primerjalna zgodovina (*comparative history*) (Kaelble, 2005), skupna zgodovina (*shared history*) (Wener, Zimmermann, 2002), »histoire croisée« (navzkrižna zgodovina) (Wener, Zimmermann, 2006), »postkolonialne študije« in vrsta drugih, novih metodoloških pristopov, ki skušajo v razmerah nove evropske stvarnosti iskati načine za preseganje enosmernih in enoznačnih interpretacij.

Omenjeni pristopi, ki so se v zadnjih letih uveljavili v evropski historiografiji in naj bi vodili v procese preseganja (zgolj ali predvsem) nacionalne zgodovinske naracije,

torej tistim interpretacijam zgodovine prostora, ki služijo vzpostavljanju političnih programov, ustrezajo političnim naročnikom raziskav, predstavljajo podlago nacionalnega »mi-diskurza« in podobno.

Namen dveh tematskih sklopov v reviji *Acta Histriae* je torej skupen razmislek o podobnostih in razlikah, medsebojnih interferencah, možnostih periodizacij posameznih zgodovinskih obdobj, analizi diskurzivnih praks itn. Prispevki prikazujejo napredke v raziskavah na posameznih področjih, obdobjih in tematikah, pomembno pa je tudi, da opozarjajo na novo dostopne vire za posamezna področja raziskav.

Presenetljiv odziv zgodovinarjev z obeh strani meje, ki so prispevali razprave za vsebinska sklopa (sledila bo še druga serija znanstvenih razprav), kaže na očitno zavedanje zgodovinarjev v regiji, da nacionalni diskurz, ki mu je lastno v prvi vrsti nagovarjanje »lastne publike«, v veliki meri ovira komunikacijo med državami in narodi ter da obstaja očitna volja do njegovega preseganja, kar kaže tudi to, da je vabilo k pisanju prispevkov (razen redkih izjem) sprejela velika večina vabljenih zgodovinarjev. K pisanju smo privabili več kot 30 sodelavcev iz italijanskih in slovenskih znanstvenih inštitutov in univerz, zgodovinarjev, ki se ukvarjajo s pisanjem zgodovine obmejnega prostora. Na eni strani gre za uveljavljene zgodovinarje starejše generacije, ki so tematikam obmejnega prostora posvetili svoje življenjsko delo, na drugi strani pa smo k sodelovanju povabili zgodovinarje mlajše generacije, ki prinašajo v raziskave nove metodološke in vsebinske poglede.

V razpravah so soočene različne zgodovinske ocene posledic fašizma v Julijski krajini, dogajanja med drugo svetovno vojno, vprašanja razmejitev, priključitev Reke, Istre in Primorske k Jugoslaviji, vprašanje fojb, eksodusa itd. Razpisali smo več vsebinskih sklopov, h katerim so sodelavci lahko prispevali razprave. V sklopu *Meje in historiografija* so prispevki usmerjeni k pogledu raziskav, ki so se nanašale na vprašanje meje ter na območje severnega Jadrana med devetnajstim in dvajsetim stoletjem. Sklop *Vojaške zasedbe in posledice vojn* obsega obravnavo posledic obeh svetovnih vojn na območju Julijske krajine, in sicer povojnih nasilnih posegov novih zasedbenih oblasti v odnosu do civilistov in vojnih ujetnikov. Sklop *Razdeljeni spomin* smo posvetili razumevanju komemoracijskih dinamik v večnacionalnih družbah mejnega prostora in hkrati opozorili na ključni pomen, ki ga lahko ima periferija pri oblikovanju identitete centra. Pod naslovom *Problem manjšin* avtorji predstavljajo položaj slovenskih manjšin v Italiji in v Avstriji ter položaj italijanske manjšine v Sloveniji. Sklop *Cerkev v Julijski krajini* pa predstavlja pregled zgodovine obmejnega območja na področju religioznega in cerkvenega življenja. Tudi v tem primeru gre, tako s strani italijanske kakor slovenske historiografije, za specifične pristope, ki so jih definirale razmere na obmejnem področju v 20. stoletju.

V uvodnih prispevkih predstavljata poglede na zgodovino pisje ob meji dva člana bivše slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije, ki iz perspektive sodelovanja pred več kot desetletjem razmišljata o zgodovino pisju ob meji ter njenih možnostih v prihodnosti: to sta Raoul Pupo (*La più recente storiografia italiana di frontiera: alcune questioni interpretative*) in Branko Marušič (*Slovensko zgodovino pisje 20. stoletja o slovensko-italijanskem obmejnem območju in o njegovih mejah*). Oba prispevka predstavljata pregled in bilanco temeljnih del o zgodovini mejnega prostora v 19. in 20. stoletju.

Tržaški zgodovinar Raoul Pupo ugotavlja, da je bilo v italijanskem zgodovinopisju vprašanjem zgodovine vzhodne meje italijanske države v zadnjih letih sicer posvečeno precej prostora, vendar istočasno tudi, da je bila slednja prepogosto operacionalizirana v ideološke in politične namene. Temeljne zgodovinske raziskave so bile kljub temu deležne precejšnjega napredka, ki jasno kaže na potrebo »post-nacionalnega« zgodovinopisja skupnega slovensko-hrvaško-italijanskega prostora severnega Jadrana. Avtor se dotika ideološko in politično definirane vprašanja relacije »mesto – podeželje«, ki je bila konstantno prisotna v italijanski historiografiji 20. stoletja. Obravnava vprašanja sistematične asimilacije manjšin v Evropi po drugi svetovni vojni v luči asimilacije oziroma t. i. poskusa »kulturnega genocida« v Julijski krajini med vojnami. Kot poseben »kvalitativni preskok« v razmahu nasilja v severno-jadranskem prostoru pa prepoznava drugo svetovno vojno kot dogajanje, ki je peljalo v eskalacijo nasilja s strani vseh vpletenih akterjev, družbe in posameznikov nasploh. Nazadnje avtor primerja politike italijanske države med obema vojnami do slovenske in hrvaške manjšine v Julijski krajini s politiko socialistične Jugoslavije do italijanske manjšine po drugi vojni.

Branko Marušič v svojem prispevku ugotavlja, da so vse od začetkov oblikovanja teritorialnih zahtev s strani nacionalnih gibanj v 19. stoletju zemljevidi domnevnih »etničnih teritorijev« segali krepko drug v drugega. »Nacionalno fokusirana obmejna zgodovina« je predstavljala stalnico tudi skozi 20. stoletje, kot ugotavlja, pa seveda ni bila zgolj to. Avtor podaja pregled slovenske historiografske produkcije od njenih začetkov, od Simona Rutarja prek Milka Kosa ali Rajka Nahtigala do Lava Čermelja in povojne generacije slovenskih zgodovinarjev, kot so Milica Kacin Wohinz, Jože Pirjevec ali Nevenka Troha, vse do zgodovinarjev mlajše generacije Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru.

Razpravi, ki sledita, soočata nacionalni diskurz dveh historiografij. Marta Verginella predstavlja kontinuiteto in trdoživost nacionalnega diskurza v italijanskem in slovenskem zgodovinopisju, kadar se to dotika »vzhodne« oziroma »zahodne« etnične in državne meje. Vsebinsko prepoznava v italijanski in slovenski produkciji razlike tako v geografskih usmeritvah (italijansko zgodovinopisje se koncentrija na Trst, slovensko na širši prostor Primorske) kakor tematsko (italijansko zgodovinopisje se v zadnjih letih usmerja k vprašanju eksodusa, slovensko pa tradicionalno na vprašanje fašizma v Julijski krajini med vojnami). Kot ugotavlja, je kljub temu opaziti širjenje raziskav v geografskem in v metodološkem smislu tako v italijanskem kakor v slovenskem zgodovinopisju. Izpostavlja dela Vannija d'Alessia ter Piera Purinija, prav tako produkcijo Zgodovinskega inštituta Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru, od tujih zgodovinarjev, ki se ukvarjajo s severnojadranskim prostorom, pa npr. Rolfa Wörsdörferja in nekatere druge. Wörsdörfer v svojem prispevku ugotavlja, da nacionalna politika sicer v veliki meri definira zgodovinske analize vprašanj »meje«, vendar zgolj skozi optiko nacionalne zgodovine danes ni mogoče pojasniti in razumeti, kaj se je dogajalo na Primorskem od leta 1880 do danes.

Glede izbrane tematike je posebej zanimiva razprava Marca Reglie, ki se usmerja v t. i. zgodovino spolov z obravnavo doslej skoraj povsem neraziskane tematike o represiji nad homoseksualci v Julijski krajini med obema vojnami.

Milan Radošević v prispevku z naslovom "*Sibirska*" veljača 1929. u istarskoj pokrajini – osvrt na osnovne socijalne, zdravstvene, demografske i gospodarske implikacije obravnava večdnevni snežni vihar, ki je februarja 1920 zajel področje Istre. Prispevek v originalnem pristopu povezuje analizo političnega, demografskega, zdravstvenega in gospodarskega položaja v Istri v začetku 20. let 20. stoletja, pri čemer mu kot »vreteno analize« služijo omenjena vremenska katastrofa.

Gorazd Bajc se v prispevku z naslovom *Aretacije, deportacije in internacije po prvi in drugi svetovni vojni na območju Julijske krajine (oris problematike in poskus primerjave)* ukvarja s primerjavo dveh sistemov vojaške zasedbe. Od novembra 1918 so italijanske oblasti aretirale in internirale v notranjost Italije avstrijske državljane slovenske in hrvaške narodnosti ter obenem zadržale v ujetništvu večje število bivših avstro-ogrskih vojakov slovenske in hrvaške narodnosti. Približno 25 let pozneje, po 1. maju 1945, pa so jugoslovanske oblasti na istem območju aretirale in deportirale v notranjost Jugoslavije italijanske državljane. Opozarja na pomembnejša odprta vprašanja ter išče vzporednice oziroma primerjalne poglede.

Piero Purini z razpravo *Esodi dalla Venezia Giulia: cause politiche e motivazioni sociologiche*) opozarja na zelo razširjen spekter razlogov, ki so pripeljali do eksodusa pripadnikov italijanske narodnosti z ozemlja današnje Republike Slovenije in Dalmacije. V razpravi razbija črno-belo podobo izseljevanja iz Jugoslavije v času po drugi svetovni vojni.

Bojan Godeša v maniri primerjalne zgodovine (*comparative history*) v razpravi z naslovom *Italijanska in nemška okupacija Slovenije med drugo svetovno vojno – nekateri primerjalni vidiki njune začetne okupacijske politike* analizira in primerja dva okupacijska sistema, njune osnovne usmeritve ter mutacije, ki so nastopile s stopnjevanjem vojne in narodnoosvobodilnega boja.

Kot zadnji v sklopu pa Angelo Visintin v prispevku *Occupazione militare e accelerazione delle dinamiche politiche nella Venezia Giulia del primo dopoguerra* opisuje razvoj dogodkov na zasedenih in pozneje anektiranih ozemljih Julijske krajine v prvih letih po prvi svetovni vojni. Dogajanje analizira v razmerju med nacionalnim in razrednimi nasprotji, ki so v tem času kulminirala v Julijski krajini v luči osvajanja oblasti s strani fašizma.

Lahko rečemo, da je sedanji položaj »historiografije ob meji« približno tak, kakor ga evidentirajo prispevki v zborniku in je torej takšen, kakor se nam kaže v prispevkih, najsi nam je tako stanje všeč ali ne.

Soočenje različnih metodoloških pristopov, spreminjanje raziskovalnih zornih kotov, pluralizem različnih akademskih okolij, različni pristopi (ustna, politična, demografska itd. zgodovina) so pomemben prispevek k bogatenju znanosti v primorskem in slovenskem akademskem prostoru. Tak pristop bo pripomogel k identifikaciji nerešenih problemov stroke in nudil osnove za skupno interpretacijo zgodovine tega prostora v 20. stoletju.

»Videti zgodovino z očmi drugega«, kot pravi v razpravi eden od avtorjev, seveda ostaja težava vsakega posameznika in historiografije kot celote, saj zahteva nenehni premislek in samozavedanje o možnostih spremenjenih perspektiv.

Različne vrste etničnosti so pač nekaj, kar je v zgodovini človeštva konstanta. Zakaj je etnična pripadnost v tolikšni meri definirala prav zgodovinsko naracijo, tudi ni treba posebej ugibati, če se ozremo na zgodovino zgodovinske naracije od antike do danes, posebno pa na vlogo nacionalnega diskurza v obmejnem prostoru v drugi polovici 19. in v 20. stoletju.

V prizadevanju po preseganju tovrstnega diskurza gre za spremembe, ki se lahko dogajajo tudi skozi več generacij. Že sodelovanje zgodovinarjev z dveh strani meje pri tovrstnih konceptualnih razpravah, izmenjava informacij o novo dostopnih virih in literaturi ter skupno projektno delo nedvomno predstavljajo pomemben napredek znotraj historiografije *o skupnem prostoru*. Z zanimanjem lahko torej pričakujemo tudi drugi sklop razprav v naslednji številki *Acta Histriae*.

PRILOGA I: Kronološki seznam pregledov o zgodovinopisju slovensko-italijanskega obmejnega prostora v drugi polovici 19. in v 20. stoletju

Zwitter, F. (1948–1949): Bibliografija o problemu Julijske krajine in Trsta 1942–1947. *Zgodovinski časopis*, II–III, 259–326.

Na Slovenskem eden izmed prvih objavljenih pregledov del jugoslovanskih in italijanskih avtorjev o tedaj še aktualnem mejnem vprašanju. Zwitter je tudi upošteval tiste jugoslovanske avtorje, ki se z novim režimom niso strinjali, kar je iz njegovih komentarjev v krajših opisih razvidno. V tedanjem času je izšlo nekaj drugih pregledov in tako tudi v naslednjem desetletju. Velja omeniti vsaj dva:

Rejec, A. (1959): Bibliografija o problemih obmejnih pokrajin ob jugoslovansko-italijanski meji 1951–1958. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja; **Rejec, A., Čermelj, L. (1951):** Bibliografija o primorskem problemu. Ljubljana, [s.n.].

Pahor, D., Stranj, P. (ur.) (1978): Bibliografija zgodovinske razstave London 1915 - Osimo 1975. Trst, [Narodna in študijska knjižnica].

Pregled po zgodovinskih mejnikih (od obdobja pred letom 1914 do Osimskih sporazumov 1975) najpomembnejših del o zgodovini diplomacije v zgodovini razmejitev na jugoslovansko-italijanski meji.

Marušič, B. (1982): Zgodovinopisje o političnem življenju primorskih Slovencev v drugi polovici 19. stoletja. *Goriški letnik*, 9, 37–52.

Pregled zgodovinopisja o političnih problemih primorskih Slovencev v drugi polovici 19. stoletja.

Kacin Wohinz, M. (1986): Oris jugoslovanske historiografije 1945–1985. Prispevki za novejšo zgodovino, XXXVI, 1–2, 45–64.

Marušič, B. (1990): Jugoslovanska historiografija o Julijski krajini med obema vojnama. *Jadranski koledar*. Trst, 97–100.

Krajši pregled jugoslovanske historiografije o Julijski krajini med obema vojnama.

Troha, N. (1990): La questione delle foibe nella storiografia slovena. *Quaderni giuliani di storia*, 20, 2, 329–340.

Kacin Wohinz, M. (1992a): Appunti sull'attuale storiografia slovena. *Storia contemporanea in Friuli*, 22, 23, 145–157.

Milica Kacin Wohinz je v tem pregledu upoštevala predvsem slovenska in jugoslovanska dela. Leta 1992 je zelo podroben pregled objavila tudi v revijah Pazinski memorial in Storia contemporanea in Friuli.

Kacin Wohinz, M. (1992b): Oris jugoslovanske historiografije 1945–1985. O Julijski krajini med vojnama. *Pazinski memorial*, 22, 71–96.

Pazinski Memorijal, XVI, 22, 1992.

Številka 22 Pazinskih memorijalov vsebuje več pregledov jugoslovanskega zgodovinopisja.

Svoljšak, P. (1993a): Prva svetovna vojna in Slovenci (1. del). *Zgodovinski časopis*, 47, 2, 263–287. *Slovenska in italijanska literatura o prvi svetovni vojni.*

Svoljšak, P. (1993b): Prva svetovna vojna in Slovenci. II. 1945–1992 (2. del). *Zgodovinski časopis*, 47, 4, 547–567.

Oris slovenskega zgodovinopisja, publicistike in spominske literature o prvi svetovni vojni. In nekatere pripombe, ki jih je zapisal: Nečak, D. (1994): Nekaj kratkih pripomb k prispevku Petre Svoljšak o prvi svetovni vojni in Slovencih. *Zgodovinski časopis*, 48, 1, 117–118.

Gombač, B. M. (1993): Trst-Trieste – dve imeni, ena identiteta. Sprehod čez historiografijo o Trstu 1719–1980. Ljubljana - Trst, Narodni muzej - Tržaška založba.

Pregled literature o tržaškem vprašanju, ki je bil preveden tudi v nemščino. B. M. Gombač je objavil tudi krajši pregled v italijanščini, in sicer o tržaških Slovencih do leta 1918.

Marušič, B. (1994): La storiografia slovena del Goriziano. *Studi Goriziani*, 80, 87–100.

Pregled slovenskega zgodovinopisja na Goriškem.

Dapit, R. (1995): La Slavia Friulana: lingue e culture. Resia, Torre, Natisone: bibliografia ragionata. Cividale / Čedad - S. Pietro al Natisone / Špeter, Circolo culturale "Ivan Trinko" / Kulturno društvo "Ivan Trinko" - Cooperativa "Lipa" / Zadruga "Lipa".

Pregled objav o Slovencih v Videmski pokrajini (ki poseljujejo Rezijo in Kanalsko dolino ter Beneško Slovenijo, ki jo sestavljajo Nadiške in Terske doline) v slovenščini in italijanščini (ne zgolj zgodovinskih del).

Istituto friulano per la storia del movimento di liberazione, 1970–1996 – Attività scientifico-culturali, Pubblicazioni, Archivio, Biblioteca. Udine, Istituto friulano per la storia del movimento di liberazione, 1996.

Videmski inštitut za preučevanje sodobne zgodovine je izdal bibliografijo, ki se nanaša na literaturo o slovensko italijanskem mejnem prostoru za leta 1970–1996.

Jadranski zbornik, 17, 1996–1997. Pula - Rijeka, 1997.

Številka 17 Jadranskega zbornika je v celoti posvečena bibliografiji prispevkov, ki so izšli v tej publikaciji med letoma 1956 in 1991 in so deloma obravnavali jugoslovansko-italijanske odnose.

Marušič, B. (1997): Slovensko zgodovinopisje danes. *Pretoki*, 1/2, 7–27.

Pregled sodobnega slovenskega zgodovinopisja.

Troha, N. (1997): Slovenski zgodovinarji in vprašanje "fojb". *Zgodovinski časopis*, 51, 3, 403–411.

Pregled slovenskega zgodovinopisja o enem izmed najbolj spornih poglavij slovensko-italijanskih odnosov 20. stoletja.

Matta, T. (ur.) (1998): Catalogo delle pubblicazioni dell'Istituto Regionale per la Storia del Movimento di Liberazione nel Friuli-Venezia Giulia. Trieste, Istituto Regionale per la Storia del Movimento di Liberazione nel Friuli-Venezia Giulia.

Tristano Matta je sestavil katalog publikacij Deželnega inštituta za proučevanje zgodovine osvobodilnega gibanja.

Matković, S. (ur.) (1999): Časopis za suvremenu povijest, XXXI, 3 (Tridesetogodišnjica izlaženja (1969–1999)). Zagreb.

Ob 30-letnici izhajanja revije Časopis za suvremenu povijest je Stjepan Matković sestavil njeno bibliografijo.

Troha, N. (1999): Odnosi med slovenskimi (jugoslovanskimi) in italijanskimi komunisti med vojno (1941–1945). Pregled objav in vprašanje arhivskih virov. V: Čepič, Z., Nečak, D., Stiplovšek, M. (ur.): Mikužev zbornik. Ljubljana, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 187–200.

Pregled slovenskega in predvsem italijanskega zgodovinopisja o odnosih med KPJ/KPS in KPI v zvezi z ozemeljskimi zahtevami jugoslovanske partije med drugo svetovno vojno.

Verginella, M. (ur.) (1999): Fra invenzione della tradizione e ri-scrittura del passato. La storiografia slovena degli anni Novanta. Qualestoria, XXVII, 1.

Pomembnejša dela slovenskega zgodovinopisja devetdesetih let.

Bajc, G. (2000): Historiografija 1985–2000 o Julijski krajini med svetovnima vojnama. Prispevki za novejšo zgodovino, XL, 1, 331–366.

Pregled zgodovinske literature slovenskega, hrvaškega in italijanskega zgodovinopisja o Julijski krajini med obema vojnama, ki je izšla med letoma 1985 in 1999.

Bajc, G. (2003): Cenni sul riordinamento amministrativo dell'Istria slovena nel secondo dopoguerra (1945–1954). Ricerche di storia sociale e religiosa, 33, 65, 165–180.

Pregled zgodovinopisja o Istri od leta 1945 do Londonskega memoranduma 1954.

Marušič, B. (2005): Beneška Slovenija v očeh zgodovinarjev. Trinkov koledar za Beneške Slovence za leto 2005, 76–81.

Krajši pregled zgodovinopisja o Beneških Slovencih.

Bertuzzi, G. (2006): Per una bibliografia sulla Resistenza nel Friuli Venezia Giulia. Qualestoria, XXXIII, 1, 135–142.

Pregled del zgodovinarjev o drugi svetovni vojni na območju dežele Furlanije-Julijske krajine, ki so svoja dela objavili v italijanskem jeziku.

Bajc, G. (2010): 'Obveščevalni trikotnik': SOE, češka ilegala in Jugoslavija, 1939–1941. Prispevek o tajnem sodelovanju med Britanci, Čehi in Slovenci. Acta Histriae, 18, 1–2, 127–150.

V članku avtor navaja ažuriran seznam literature o tajnih službah za obdobje druge svetovne vojne.

Orlić, M., Bresciani, M. (2011): Il «confine orientale» e i conflitti dell'alto Adriatico. Bibliografia ragionata. Milano, Unicopli. *Ažuriran pregled literature o meji.*

Pupo, R. (2011): La luna non ha solo una faccia scura. Qualche riflessione su storici italiani e Giornata del Ricordo. V: Bajc, G., Klabjan, B. (ur.): Pirjevčev zbornik. Poti zgodovine med severnim Jadranom, srednjo in vzhodno Evropo: ob 70. obletnici akad. prof. dr. Jožeta Pirjevca. Koper, Univerzitetna založba Annales, 253–268.

Pregled italijanskega zgodovinopisja, ki obravnava sporna poglavja slovensko-italijanskih odnosov v 20. stoletju.

HISTORIOGRAPHY AT THE SLOVENIAN-ITALIAN BORDER

Egon PELIKAN

University of Primorska, Science and Research Centre,
Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenia
e-mail: egon.pelikan@zrs.upr.si

SUMMARY

Lately, a number of new concepts and approaches to writing a "shared history of border areas" has been emerging in historiography dealing with border and juncture regions in Europe. The basic feature of border areas is a contact that is defined by the division and coexistence of regional, national identities, political and economic systems, and so on. In the previous century the historiography of "contact areas" was particularly defined by national identity, which meant that it remained heavily influenced by the national-political paradigm and as such soon came to represent one of the most significant divisions in the common area.

Often the historiography in the Italian speaking and Slovenian speaking areas approached the same issue with different methodological approaches; this duality is already visible from the selection of topics that are the subject of the different analyses. Furthermore, we can still feel the lack of any significant participation in historiography or attempts at comparison of the respective methods, objectives and interpretations of historical research. The question of how to achieve a transition to historic research and writing of historiography that would be more comparative, transcending the limitations of national boundaries and focus on the so-called "histoire croisée", remains largely open to this day.

That is why the purpose of the present set of papers included in the present journal is to introduce and confront the respective historiographies of the border area, compare the research carried out by university researchers belonging to institutions from either side of the border, who deal with the history of the Northern Adriatic area in the 20th century.

The discussions ahead of us, represent a kind of balance sheet in the historiography of the border on the one hand; on the other hand, they establish a starting point for reflection on the applications of analytical strategies and methodological concepts with which we could overcome the present situation in which we still talk of the existence of "two separate national historiographies".

"Seeing history through the eyes of another", as one of the authors puts it in the scientific discussion, certainly remains a problem faced by each individual and by historiography as a whole, since it requires constant reflection and awareness of the multiple possibilities of altered perspectives.

Different types of ethnicity are simply something that is a constant in human history. Why ethnicity has defined historical narrative to such an extent is no great mystery. We only need to take a look at the history of the historical narrative from antiquity to the present day and especially on the role of national discourse in the border region in the second half of the 19th and in the 20th century.

The effort to transcend such discourse entails deep changes, which can take several generations to come into being. Already cooperation of historians from both sides of the border in such conceptual discussions, exchange of information on newly available sources and literature, and joint project work undoubtedly represent a significant progress towards a historiography of the common space.

Key words: historiography, identities, geographical area, boundaries, contact

LITERATURA

- Domnitz, C. (2006):** Freundschaftstheater. Polnisch-deutsche Histoire Croisée 1945/49–1990, H-Soz-u-Kult-Zentralredaktion, Humboldt-Universität zu Berlin, Berlin, 1–3. <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/index.asp?pn=about>.
- Kacin, W. M., Troha, N. (2001):** Slovensko-italijanski odnosi 1880–1956 (Poročilo slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije). Ljubljana, Nova revija.
- Kaelble, H. (2005):** Die Debatte über Vergleich und Transfer und was jetzt? H-Soz-u-Kult-Zentralredaktion. Berlin, Humboldt-Universität zu Berlin. <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/forum/id=574&type=artikel>.
- Kovács, E. (2006):** The mémoire croisée of the Shoah, Eurozine, Vienna, 1. <http://www.eurozine.com/articles/2006-05-22-kovacs-en.html>.
- Wörsdorfer, R. (2004):** Krisenherd Adria 1915–1955 (Konstruktion und Artikulation des Nationalen im italienisch-jugoslawischen Grenzraum). Paderborn - München - Wien - Zürich, Ferdinand Schöningh Verlag.
- Wener, M., Zimmermann, B. (2006):** Beyond Comparison: Histoire Croisée and the Challenge of Reflexivity. History and Theory, XV, 45, 30–50.
- Wener, M., Zimmermann, B. (2002):** Vergleich, Transfer, Verflechtung (der Ansatz der Histoire Croisée und die Herausforderung des Transnationalen). Geschichte und Gesellschaft, XXXVII, 28, 607–635.